

Mező Ferenc

Valóság és rémálom

Ukrajna geopolitikai útvesztőben

„Amerikai gyarmat lesz Európa? Lehetséges?”
Bruno Maçães: *Eurázsia hajnala*

Írásunk célja, a folyamatosan változó történelemben rámutassunk a geopolitikai állandókra, miként válnak a láthatatlan erők láthatóvá és a változó célok, hatások, ellenhatások miként mutatkoznak meg örök eredőkként. Mióta Közép-Európa leszakadt a szovjet-szférából (orosz megszállás, varsói szerződés, KGST) melyeket a nagyhatalmi egyezmények garantáltak (Málta, Reykjavík), és eldőlt, hogy a köztes Európa végleg az Európai Unióhoz tartozik – némi hezitálás után a balti államokra is –, Ukrajna vált az új köztes területté az Unió és az Orosz Föderáció között. Brzezinski, a lengyel származású – tehát oroszellenes – amerikai disszidens geopolitikus Ukrajna függetlenségében Lengyelország, Közép-Európa, sőt Európa biztonságának biztosítékát látta a lehetséges orosz fenyegetéstől. Ez az antikommunista tanácsadó javasolta az európai sakkjátszma újramezítését, ami az orosz érdekszféra jelentős, akár kétezer kilométeres hátrahatolását jelentette. A független Ukrajna semlegességet, azaz sem ide-sem oda státust jelentett, és geopolitikai értelemben felértékelődött az Európai Unió, az Egyesült Államok és Oroszország számára is. De mi tulajdonképpen Ukrajna: ország, nemzetállam, birodalom? Hiszen nem régóta létezik mint önálló entitás, noha van történelmi előzménye, etnogenezise stb. S ami még fontosabb kérdés: milyen jövője lehet? Mi dereng a látóhatárán? Kik játszanak vele – tudtával és tudta nélkül?

Nagy kérdés, hogy az orosz államiságnak és az azt meghatározó ortodox kereszténységnek hol a kezdete, hol volt az első központi területe. A 7. és 8. században nem beszélhetünk még sem ukrán, sem orosz népről, kizárólag kelet-szláv törzsekről (drevljánok, poljánok, szeverjánok, radimicsek, drehovjánok, vjaticok stb.). Az államiság a Kijevi Rusz állammal kezdődött, a varég eredetű Rurik dinasztiával, mely összefogott sok szláv törzset, és a kereszténységgel karöltve egységesítést hajtott végre, majd a 11. században darabjaira hullott. Később mongol-tatár betörés a hatalmi centrumot keletebbre és északabbra tolta.

MEZŐ FERENC (1967) PhD, habil, egyetemi docens (Debreceni Egyetem). Szakterülete: politikai földrajz, geopolitika, területfejlesztés, területi tervezés. Legújabb kötetei: *Régiótervezés és térségmenedzsment* (2018, jegyzet, EKE), *Projekttervezés és finanszírozás* (2018, jegyzet, EKE).

A 16. századtól kezdődött egy orosz egységesítési és birodalomépítés folyamata. 1475-től a mai Ukrajna déli területét magába foglaló Krími Kánság behódolt a Török Birodalomnak. Eközben a lengyel királyságból és litván nagyfejedelemségből kialakult perszonálunió óriási területeket hódított meg, így a mai Kijevet és a nagy ukrán pusztaságot. Ekkor alakult ki az Ukrajna elnevezése e területnek. A szó határvidéket, határterületet jelentett Lengyelország, Török Birodalom, Krími Kánság, Oroszország sávjában több százezer négyzetkilométeren. Ezen a pusztaságon mindegyre katonák, rablók, hordák fordultak meg és pusztítottak. Ilyen bizonytalanság közepette alakult ki az ukrán nép az összetartó szerepet betöltő ortodox kereszténységével. Jellemző az ukránokra az iszlám és a lengyel katolikusok iránti ellenszenv. Hasonló helyzetben volt nálunk hajdúság, amelynek körében a református vallásnak katolikus ellenes közösség-szervező ereje volt. Hasonlóak voltak a katonai közösség szabadságjogai is. A kozákok katonai vezetőit hetmanoknak hívták, akik vezetésével fellázadtak a lengyelek ellen. Az ukránok egyik legnagyobb, sok csatában győztes hőséneke Bohdan Hmelnickijnek (1595–1657) a szobra ma is áll Kijevben.

Hmelnickijnek végül meg kellett állapodnia az oroszokkal, és a független Ukrajna az Orosz Birodalomhoz került. 1654. január 18-án, a perejaszlavi egyezményben kimondták az ország egyesülését, de az oroszok a megígért autonómiát „elfelejtették” megadni. Az ukránok alávett állapotba kényszerültek, és ezzel elkezdődött a két testvérnép ellentéte. Az ukránokat, kozákokat jobbagy-sorba kényszerítették, a nyelvet üldözték és betiltották, erőszakos oroszosításra került sor. Szovjetunióban a helyzetük tovább rosszabbodott. Sztálin 1932–33 között 7,5–8 millió ukránt ítélte éhhalálra, amit ők nem felejtettek el. Nem csoda, ha az ukránok egy része szövetségre lépett a náci megszállókkal. Mint ismeretes, Oroszország a világ legnagyobb kiterjedésű állama. Története Retteget Ivántól kezdve a minden irányú folyamatos terjeszkedés elsősorban a gyenge, politikailag légüres térben, majd az értékesebb európai területek felé (Baltikum, Ukrajna, Fekete-tenger, Lengyelország). Célja az Európa magterületeinek az elérése volt. Vele szemben alakultak időnként szövetségek, hogy ezt megakadályozzák, visszaszorítsák. Geopolitikai jellegzetessége, hogy az Uráltól nyugatra elterülő területek, a Kelet-európai síkság, egy pizzaszelet formájú területhez hasonlít, amely Lengyelország felé csúcsosodik ki. Oroszország csak szűk keresztmetszeten keresztül támadható, ám ha itt betörne az ellenség, akkor szinte lehetetlen feltartóztatni. Csak a távolság és a „Tél Tábornok” segített régebben. Az Uráltól keletre fekvő területek geopolitikai jellemzője, hogy bár könnyen támadhatók, de kevés elfoglalható elem van a nagy kiterjedésű földeken kívül, amelyet a megnyúlt utánpótlási vonalak miatt sebezhetővé teszi a támadót. Viszont óriási a nyersanyagkészlete.

Az Orosz Birodalom kialakulásában igen nagy szerepe van a földrajzi tényezőknek. Természetes védelmi vonal nélkül kiszolgáltatott volt a mongolok támadásainak, s így azt a következtetést vonta le, hogy saját védelme érdekében – és belső gyarmatosítás révén – terjeszkednie kell, egészen a Csendes-óceánig.

Nagy Pétertől kezdve Oroszország figyelme Nyugat felé fordult, és bekebelezte Baltikumtól a Kárpátokig tartó területet, létrehozva egy Moszkva (mint szív, „szláv-heartland”) körüli ütközőövezetet. Nagy-Katalintól a Fekete-tenger partvidéke vált fontossá. Tehát a szárazföldi hatalom a tengeri hatalommá is akart válni. A tenger kapu a világra, és új terjeszkedési lehetőség. Ez már magában hordozza a birodalmi túlterjeszkedés jeleit és lehetőségét, különösen Oroszország geopolitikai Achilles sarkát jelentő, meleg kikötőként folytatott küzdelmét. (Lásd török háborúk, a román fejedelemségek bekebelezési kísérlete, Boszporusz, krími háború, Közép-Ázsia, Afganisztán, India, Távol-Kelet, Vlagyivosztk, Port Arthur, Csuzima). Háborúk sokasága magyarázható ezzel, miközben a geopolitikai irányok változatlanul fennmaradtak. Sztálin írta Engelsnek az Orosz Birodalom külpolitikáját bíráló írása margójára, hogy az orosz külpolitikával, annak céljaival és irányjaival semmi baj nem volt, sőt azok a mai napig fennállnak. Gondoljunk Közép-Európa bekebelezésébe, Balkán-félszigetre, görög polgárháborúra, Mongóliára, Koreára, Vietnamba, az afganisztáni bevonulásra stb. Mintha a történelem ismételné magát ismét és ismét (pl. Abházia, Csecsenföld, Dél-Oszétia, Szíria, Szevasztopol, Krím-félsziget, Donbasz).

A Szovjetunió és befolyási zónájának az összeomlását az orosz elit, mindekelőtt Vlagyimir Putyin, Oroszország geopolitikai tragédiájának tartja, míg a NATO keleti bővítését, létét fenyegetőnek. A volt szovjet befolyási övezet három részre osztható: azok az államok, amelyek továbbra is Oroszországhoz kapcsolódnak (pl. Közép-Ázsia, ld. a közelmúlt kazah válságba való beavatkozását). Másik csoport, amelyek Nyugat-Európához tartoznak újra (Közép-Európa, Baltikum), és végül melyek új átmenetet képeznek (Ukrajna, Fehéroroszország, Grúzia és Moldova, Transznisztria¹). A 2013-as események eszkalálódása Ukrajna ezen problémás geopolitikai helyzetére vezethető vissza: mert az EU-hoz történő csatlakozása Oroszországnak azt jelenti, hogy ellenségei átlépik a Rubicont. Ráadásul az egyetlen meleg vízi kikötője, Szevasztopol is veszélybe kerül, amely visszaszerzésért Oroszország hajlandó volt kockáztatni. A jövőben, ereje függvényében, Oroszország folytatni fogja egykori puffer övezetének a helyreállítását. S akkor még nem beszéltünk a Kaukázus térségéről (Csecsenföld, Grúzia, Abházia, Észak- és Dél-Oszétia stb.)!

Kaplan, a geopolitikus az alábbiakra hívja fel a figyelmet:

- Németország gázszükségletének 40 százaléka Oroszországból jön.
- Ez a tény milyen zsarolási potenciált adhat Oroszországnak, a Gazpromnak?

1 Dnyeszter Menti Köztársaság, Moldáviából vált ki 1990-ben, 4163 négyzetkilométeren, ahol több mint 500 ezer ember él, és Oroszországon kívül senki nem ismeri el. Más hasonló helyzet: Abházia 1992 óta függetlenedett Grúziától, 8660 négyzetkilométeren kb. 280 ezer ember él. Dél-Oszétia 2008 óta független Grúziától 3900 négyzetkilométeren 63 ezer lakossal. Luhanszki Népköztársaság, függetlensége 2014, 8377 négyzetkilométer és közel 1,5 millió ember, Donyecki Népköztársaság függetlenné nyilvánítva úgyszintén 2014, 8902 négyzetkilométer és 2,3 millió lakos.

- A zsaroláshoz miként viszonyul a NATO, az Egyesült Államok, Németország, Lengyelország és Skandinávia!
- Mi lesz rövid- és középtávon Ukrajnával? Újabb hidegháború kezdődik?
- Németországnak és Franciaországnak mi a jobb: külön mag-Európa és külön Mitteleuropa? Vagy mindkettő egyszerre és további terjeszkedés?
- Oroszország belpolitikája mennyire határozza meg a külpolitikáját (Lásd demokrácia vagy autokratikus uralom? Putyin mit akar üzeni a népnek?)
- Létezhet-e Európától független Heartland (ld. Mackinder)? Létezhet-e hosszú távon mindentől független orosz gazdaság: meddig tartható fenn az autarchia?
- A geopolitika, amit a szovjet időkben „démonizáltak”, bosszúálló kísértétként visszatért az egész térségbe (ld. Kaukázus, Ukrajna, Baltikum, Közép-Ázsia, Távol-Kelet, muzulmánok, Kína, demográfia). A földrajz meghatározottsága a kiváltója! És sajnos nemcsak a nyelvét nyújtja, hanem olykor vért kíván!
- A régi kérdés továbbra is fennáll: kelet vagy nyugat? Sztálin mondta: „mi keletiek vagyunk, vagyis ázsiaiak, nem európaiak”. Retteggett Iván örököse volt modern köntösben.

A holland származású Spykman – szintén disszidens geopolitikus – arra hívta fel a figyelmet, hogy dinamizmus nélkül nem lehet megérteni az egységes Eurázsia geopolitikáját. Dinamizmus a legnagyobb tengeri, illetve szárazföldi hatalom együttes mozgását jelenti térben és időben. A Brit Birodalom helyzetét az eurázsiai szárazföldi masszívum tengeri körülzárásával biztosította, s haditengerészeti fölényét a körülvevő tengeri útvonalon keresztül tartotta fenn. Ezt a pozíciót fenyegethette volna a kontinens part menti övezetében megjelenő új, konkurens tengeri hatalom vagy az orosz szárazföldi hatalom tengerhez való kijutása, amit végérvényesen nem lehetett megállítani (ld. vietnámi háborút). Részben erről is szólt a szíriai polgárháború. A Brit Birodalmat felváltotta az Egyesült Államok tengeri hatalma (repülőgép anyahajókkal), amely a világot tartja ellenőrzés alatt. Az orosz–kínai szövetség ezt zilálhatja szét! Belső küzdelem zajlik a Nemzetállam Amerika és a Birodalmi Amerika között. Egy adott állam bel-, illetve külpolitikája között dinamika érvényesül, amit érdemes fejteni, mert így könnyebb megérteni külpolitikai szándékát.

Oroszország geopolitika céljai állandók voltak változó politikai színezete ellenére?

Moszkva kemény, a reális geopolitikai viszonyokon alapuló politikát folytat. Az orosz sikerek egyik titka a geopolitikai tényezőkben rejlik. Az orosz terület nagysága, a nyersanyagkincsek nagy potenciális lehetőségeket rejtjenek magukban. Az amerikai–kínai vetélkedés felértékeli Oroszországot. Putyin eddig ügyesen játszott kiegyensúlyozó szerepet e küzdelemben. Az elkövetkező évtizedekben a Csendes-óceán térsége fontos geopolitikai vetélkedés színtere

lesz. Gondolunk itt Tajvanra, Spratly-szigetekre, Indonéziára és Ausztráliára. A transzkontinentális kereskedelmi utak telítettsége és veszélyeztetettsége felértékeli az Arktiszt, mint nyersanyagforrást és mint alternatív útvonalat. A vetélkedés az északi sarkkörért már megkezdődött. A klímaváltozással, felmelegedéssel ez a terület felértékelődik, és az orosz közelség, illetve a tengeri talapzat kiaknázásának a lehetősége nagy perspektívát tartogat a számára. Ázsia robbanásszerű fejlődése óriási lehetőségeket tartogat Kelet-Szibéria számára, amivel egyelőre Moszkva nem tud élni. A kínaiak készek ezt megoldani. Ne felejtjük el az ő nyersanyagigényük szinte kielégíthetetlen. Szibéria és az Orosz-Távol-Kelet nélkülözhetetlenek az ipari növekedésük fenntartásához. Mindazonáltal, Szergej Karaganov orosz geopolitikus szerint hiba lenne Oroszországnak elfordulni Európától, még ha az európaiak időnként „moralizálnak” is, és bürokráciájuk „kisztíli intrikákat sző”. E megjegyzésből is látszik, hogy Oroszországban a birodalmiság – az orosz anyácska – egyértelműen hatalmi, geopolitikai értelmű, és a brüsszeli demokráciaexport „úri huncutság”. Európa ennek ellenére mindig a modernizáció forrása volt Oroszország számára. Érdemes összehasonlítani a régi és az új orosz geopolitikai jellemzőket:

Orosz cári birodalom geopolitikai jellemzői:

- Balti-tenger ellenőrzése, Baltikum és Finnország megszerzésén keresztül.
- Európa belső területei feletti ellenőrzés óhaja, Közép-Európa ellenőrzése, Lengyelország felosztása, Varsó megszállása.
- Fekete-tenger orosz beltengerré alakítása, Boszporusz, Dardanellák ellenőrzése, kijutás a Földközi-tengerre, a Török Birodalom feldarabolása. A krími háborúban (1853–56) elszenvedett vereség ez utóbbi célokat nem tette lehetővé.
- Balkán-félsziget ortodox keresztény népei feletti gondnokság megszerzése, szövetségi alávett államok létrehozása (Románia, Szerbia, Bulgária).
- Kaukázusi átjárók biztosítása, Transz-Kaukázus megszerzése, az oszétok ortodoxszá avatása, hágók biztosítása, örmény egyház szövetsége a törökök ellen.
- Közép-Ázsia megszállása, Afganisztánon vagy Iránon keresztül Indiai szubkontinensen meleg tengeri kikötő megszerzése (britek miatt nem sikerül, felosztják Iránt és Afganisztánt befolyási zónákra).
- Szibéria és Távol-Kelet gyarmatosítása, betelepítése, fegyencekkel, jobbágyokkal; Mandzsu-Kína befolyásának a visszaszorítása; Tuva, Külső-Mongólia, Bajkál-tó környékének, illetve a csendes-óceáni kikötő, Vlagyivoszto kialakítása, csendes-óceáni flotta létrehozása, transzvasút kialakítása a kolonizáció miatt, Mandzsúria feletti ellenőrzés megszerzése. Az orosz-japán háborúban (1904–1905) elszenvedett vereség miatt ezek jelentős része nem sikerült.

Szovjetunió geopolitikai jellemzői:

- Birodalomként működik tovább, bár tagadta. A cári külpolitikai célok megmaradtak.
- Sztálin felosztja Iránt az angolokkal, az 1943-as teheráni találkozó orosz megszállási zónában volt.
- Ki akart jutni a Földközi-tengerre. Ezért kellett Törökországot felvenni a NATO-ba.
- Megszállta Közép-Európát, bábállamot hozott létre Németországon belül is (NDK).
- Nyugat-Európa egységének megbontására pártokat, szervezeteket és terrorista csoportokat hozott létre Spanyolországban, NSZK-ban, Olaszországban, Észak-Írországban.
- Balkán-félszigetet ügyfélállamokba szervezte a leninista ideológia, a kommunizmus álcája alatt, melyet vallásként működtetett.
- Meg akarta szerezni India kikötőit és a Közel-Keleten támaszpontokat alakított ki (szövetséges államok, Szíria, Irak, Líbia, palesztinok, a Csendes-óceán mentén Vietnám).
- Csendes-óceáni flottát hozott létre (ami nem sikerült a cári időszakban).
- Kliensállamokat hozott létre Afrikában (Angola, Etiópia, Mozambik) és Amerikában (Kuba, Nicaragua, Venezuela).
- A birodalmi attitűd durva megjelenési formája az agresszió: berlini felkelés leverése, budapesti forradalom vérbe fojtása, Poznan, prágai bevonulás és az afganisztáni háború.
- A hidegháború úrháborús, csillagháborús fejezetét elbukta, és ez nagy esemény a demokráciák számára; de végzetes dolgokat eredményezett az oroszoknál: hadigazdálkodás, tervgazdálkodás látványos kudarca, az életszínvonal drámai csökkenése, kifulladás. Ezt követte az átmeneti káosz, széthullás.

Oroszország geopolitikai jellemzői:

- Az átmeneti szétesés után ismét birodalomként működik.
- Az ortodox egyház a hatalom fő szövetségese.
- Erőszakkal megállította a további szétesést. (Az állam, a politika, a gazdaság és a volt KGB összefonódása.)
- A cél a régi orosz birodalmi határok visszaállítása (a Baltikum és Finnország kivételével) mint befolyási övezet. Ez csak részben sikerült.
- A Kaukázus biztosítása, csecsen háborúk (első és második), abház és oszét háborúk.
- Meleg tengeri kijárat biztosítása, a Balti-tengeren Kalinyingrád; fekete-tengeri támaszpontok biztosítása Szuhumi Abházia függetlenségének az elismerésével (1992, 2008), Szevasztopol biztosítása, a Krím-félsziget elfoglalása és bekebelezése népszavazással (26 844 km² és közel 2,3 millió ember). Odessza sikertelen megszállási kísérlete. Luhanszki Népköztársaság függetlensége (2014) 8377 km² és közel 1,5 millió lakossal, Donyeck-i Népköztársaság, függetlenné nyilvánítva (2014) 8902 km² és 2,3 millió lakos.

- Érdekesség: pártokat most is támogat az Unióban, de nem a kommunis-tákat, hanem szélsőjobb oldalnak megbélyegzetteket és antiglobalista mozgalmakat.
- Közép-távon integrálni akarja Fehéroroszországot, ha másként nem, va-lamilyen szövetségi rendszerként (3–5 milliárd dollárt költ évente erre).
- A Balkán-félszigeten is szövetségi rendszert próbál kialakítani több-ke-vesebb szerencsével. Montenegróban, Bulgáriában kevesebb, Szerbiában és a Boszniai Szerb Köztársaságban több sikerrel.
- Kimondott célja (sőt követelése) Ukrajna, Grúzia NATO és uniós tagságá-nak a megakadályozása.
- Bábállamot hozott létre érdekeinek az érvényesítésére, de ezek renge-teg pénzébe kerülnek. Mivel nem gyarmatok, nem hozzák, hanem viszik a pénzt (Csecsenföld, Dagesztán, Dnyeszter Menti Köztársaság, Észak- és Dél-Oszétia, Abházia, a donbaszi népköztársaságok stb.). A presztízsnak ára van: 15 milliárd dollárra becsülik az éves költségét a kliens államok-nak, s ez megterheli Oroszország büdtségét.
- Oroszországon kívül rekedt orosz ajkú milliók (kb. 15–18 millió) a felhasz-nálása, érdekeik biztosítása, esetleg kijátszása is számít a politikában.
- Energiapolitikájával próbálja világpolitikai fontosságát és befolyását nö-velni vagy fenntartani. Geopolitikai eszköznek használja nyersanyag készletét (ld. Északi Áramlat 2.) Ez hosszú távon kockázatos is lehet. Vissza-felé is elszülhet, ha találnak olcsóbb forrást, vagy nagy mennyiséget meg-spórolnak újfajta eljárások, technológiák bevezetésével. Európát már nem katonai erejével zsarolja, hanem az energiaexportjával. Vagyis Európa be-folyásolása most is célja, hogy visszaszorult a régebbi birodalmi politika. Az álom tovább dolgozik a „vezérben”.
- Nem tud mit kezdeni a nagymértékű népességfogyással. Már csak 144 millió lakosa van, és ezen belül rohamosan nő a muzulmánok aránya (ld. Tatár föld, Baskíria, Észak-Kaukázus stb.). Népsűrűsége a nyersanyagban gazdag Szibériában, Távol-Keleten kis túlzással inkább „népritkaságnak” nevezhetjük (összesen 28 millióan élnek Oroszország ázsiai részén).
- A világ gazdaságban meglevő pozíciói folyamatosan romlanak, verseny-képessége stagnál, vagy lassan csökken. Ha nem tud megújulni, hosz-szabb távon ki lesz szolgáltatva a nyersanyagok világpiaci áringadozá-sának.

Ukrajna geopolitika jellemzői:

- Ukrajna történelmi távlatban határterület volt, és mindig alávetett helyet foglalt el, hiába jó a gazdasági potenciálja.
- Oroszországhoz kerülve az alávetett pozíció megmaradt (ld. ukrán nyelv betiltása, az ukrán entitás tagadása).
- Szovjetunióban a polgárháborút megsínylette, a lengyel-szovjet háborút is, majd jött a harmincas évek népiirtása (éhínség, holodomor stb.).

- Pozitívum, hogy megkapta a szocialista köztársaság a Krím-félszigetet Hruscsov ajándékként.
- A függetlenség óriási lehetőség volt a friss országnak, hiteleket kapott, de az oligarchák kora jött el, s a kiskirályok nem voltak a GDP növekedésben érdekelték. Mind az oroszbarát mind a kevésbé oroszbarát kormányok a gázzállításon akartak meggazdagodni, illetve a Donyeck-medencei iparon, aminek a felhasználója Oroszország. Az ország nagy kiterjedése magával hozta a tagoltságát. A kijevi központi hatalma nem ér el mindenhova.
- Gondot jelent az orosz nemzetiségűek magas aránya, amely 17 százalék.
- A függetlenség lehetővé tette a fiatalok és a szakemberek nyugatra áramlását (megszűnt a tiltás), elindult a népesség csökkenése, a korfaszerkezet összeomlása.
- 2013 és 2014 elhozta a testvérháborút az ukránok és az oroszok között. Eredmény: közel 40 ezer halott, több százezer menekült. Az állóháború tönkretette a gazdaságot, nehézipart, energiaszektor. A régi hiánygazdálkodás vált uralkodóvá.
- Oroszország élt és visszaélt a gázvezetékkel, gázcsappal.
- Az IMF hitel csepp volt a tengerben, a hitelek elfolytak, a korrupció hihetetlen méreteket ölt.
- Az Unió által biztosított 1,2 milliárd euró soknak tűnik, de nem egy Ukrajna méretű államban (44 millió lakos, óriási terület, azaz 603 548 km², illetve – jelenleg – 576 604 km² (és leromlott infrastruktúra).
- Hadseregének állapota 2014 óta jelentősen javult, de nem lehet összehasonlítani Oroszországgal, gazdasága az összeomlás szélén. NATO tagságban és EU tagságban bíznak, de kérdés, hogy megkaphatják-e, és mikor.
- Az Unió forráshiánnyal küzd, hitelből finanszíroz, vagyis az euró inflálódik a dollárhoz képest. USA, Nagy-Britannia ad ugyan fegyvert, de az a gazdaságon, infrastruktúrán a fizetőeszköz a hrvnya inflációján nem segít.
- A hétmillió menekült helyzete is nehezíti (elsősorban nők és gyermekek), belső menekültekkel már 15 millió fő.
- Hazánkba is a február 24-e után több mint 700 000 menekült érkezett.
- S ki tudja; a háború végeztével mennyi magyar marad Kárpátalján? A legveszesebb forgatókönyvek már csak 50–70 000 főt vizionálnak.
- Viszont mindenek ellenére, megteremtődött, megteremtődik szemünk előtt a modern kori ukrán nemzet.

Háború mely átalakítja az egész globális világunkat

2022. február 24-én kitört a totális háború. Villámháborúnak indult három irányból, de már elmondható hogy nem az lett, hanem totális háború és átmeneti visszavonulás. Délről a Krímből mint polip karok nyújtózkodnak Donyeckig, elfoglalva az azovi tengerpartot, Zaporozsje atomerőművét, és körbeölelték

keleten Mariupolt (ennek neve régebben Zsdanov volt), nyugaton Odesszát célozták. Emellett keleten, észak-keleten Harkovval (Harkiv) nem bírtak és a Luhanszki katlanba kerítenék be az ukránokat. Északon pedig, a főváros; Kijev alól visszavonultak Belorusszia felé. Ukrajna gazdaságát és a hadseregét az amerikai és uniós segély tartja talpon. Az Unió sohasem volt ilyen gyors és határozott, még a saját gazdasági érdekeit is felülírta. Súlyos igen súlyos szankciókról határoztak, lefoglalták Oroszország összes külföldi valutáját, sőt nem csak az állami cégeknek, hanem az oligarchák vagyonát is, és a SWIFT kódot sem engedik (ezzel igen csak megnehezítették az utalásokat). Bezárták az oroszországi gyárakat százezer számra szűntek meg a munkahelyek. Bezárt a moszkvai tőzsde. Az Unió és Németország ipari növekedése az energiaválság miatt leállt, megszorítások várhatók, az energiaátállást, a zöld-forradalmat nem lehet hetek alatt sikerre vinni, az euró tovább gyengül a dollárhoz képest. Ez nem jó Európának és nem jó Magyarországnak sem.

Kína támogatja Oroszország NATO-nak benyújtott biztonsági garanciaigényeit, melynek lényege, hogy ne terjeszkedjen tovább sem a NATO, sem az EU, és közvetlen szomszédságában ne állomásozzanak amerikai katonák és amerikai gépek, rakéták. Kína és Oroszország szövetségét sikerült elérni Washingtonnak, noha nem ez volt az elsődleges célja. Kína és az Egyesült Államok kapcsolata (hasonlóan Oroszországhoz) fagypontra alá zuhant. De az is tény, hogy a közeljövőben még nem készül el Kínát és a Jamal-félszigetet összekötő gázvezeték sem (Szibéria ereje II.), vagyis Oroszországnak is a rövid távú gazdasági érdeke a gázszállítások fennmaradása Európa felé. Az elhúzódó háború a villámháború látványos kudarca Kínát eltántorította viszont a tajvani megszállástól. Ez egy időben megindult egy látványos fegyverkezési verseny a Távolkeleten Japán, Dél-Korea, Kína, Tajvan, illetve Vietnám (mint USA szövetséges) részvételével.

Geopszichológia

Charles Crawford érdekes elmélettel rukkolt elő, szerinte Ukrajna orosz inváziója nem „geopolitikai” kérdés, hanem geopszichológiai. Milyen szabályok számítanak manapság? Ki állítja be őket? Ki áll készen ezek érvényesítésére? Ki az erős – és ki a gyenge? Ki akar nyerni? Ki kész megtenni bármit a győzelemért? Oroszország alapvető tárgyalási pozíciója kifejezetten pszichológiai. Több fájdalmat tudunk elviselni, mint Ti. Bármit teszel velünk, mi rosszabbat teszünk veletek. Ez egy igen veszélyes játék (hasonlít az orosz-rulettnek). Még 2003-ban olvastam egy interjút Vlagyimir Putyinnal, amelyben megkérdezték tőle, mit lát politikája magvának. A válasz egyszerű volt: „Megtartani, ami a miénk.” Az hogy Putyin mit tekint „az övének” – azt érdemes találgatni –, de vajon mit ért a „megtartáson”. Ami akár aggasztó is lehet (mert mi is beletartozhatunk).

Oroszország önmagát birodalomnak látja, ha az, ha nem lesz az, akkor is. Oroszország nem egy nemzetállam. Tizenegy időzónában szétterülő területek és nemzetiségek felkavaró porvihar. Moszkva azt állítja, hogy megvédi az orosz ajkúak önrendelkezési jogát Ukrajnában. De akkor mit keres Kijevben? Ez megmagyarázza, hogy Putyin miért használja „Ukrajna náci mentesítésének” nyelvezetét? Önigazolásra. Tudja, hogy Ukrajna megszállása és közben számtalan ukrán (és orosz) megölése nem lesz népszerű sem Ukrajnában, sem Oroszországban. Valószínűleg a saját szobrát faragja, ki feltámasztotta újra a birodalmat. A repedések már most láthatók rajta!

Kijev környékének elhagyása látványos kudarc, felér egy orosz vereséggel. Ami szörnyű, hogy emberek milliói chipset rágva nézik ami Mariupolban és Kijev környékén történt, történik! Nyilván ez nem Oroszország diadala lesz, Odesszát már nyilvánvaló, hogy nem tudják elfoglalni, ellenkezőleg: a háború Putyin számára akár a vég kezdetét is jelentheti. Hiszen a kudarc vagy a túl véres győzelem egyaránt a veszét jelentheti, mindent egy lapra tett fel!

Ez tovább növeli a nemzetközi közösség Moszkvára nehezedő nyomását, és tovább szigeteli a Kremlt. Karantén ország lesz hosszú évekre Oroszország, hogy ez mit jelent a számukra és számunkra, azt még ma nem is sejtjük. Alapjaiban fog megváltozni a világunk, nemcsak Ukrajnában és Oroszországban, hanem szó szerint az egész Világban, mindenhol. Efelől nem lehet elbújni, más-milyen íze lesz a víznek és a kenyérnek... De ennél is több kérdés merül fel manapság: el kell-e fogadnia az EU-nak tagnak Ukrajnát „gyorsított” eljárásban, ahogyan azt Zelenszkij elnök követeli? Milyen következményekkel jár az ukrajnai háború az Európai Unió stratégiai irányvonalára nézve? Gazdasági, hadászati, esetleg újabb fegyverkezési verseny fog kezdődni? Egyszerre lesz zöld és puskaporszagú? Mi Putyin valódi szándéka és mi Oroszország érdeke, ez momentán egy, de valószínűleg hamarosan ketté fog válni (láthatóan)?! Nyilván az átlag orosz állampolgárnak nem a háború az érdeke, meg az, hogy meghaljon egy ismerős ismeretlenben.

Új világrendszer, új színpad

Putyin nem tudja bekebelezni Ukrajnát Oroszország részeként. Nem is tudná, nagy ország, büszke nemzet. Meg akarja büntetni, mert elárulta, mert a Nyugattal, az Unióval, a NATO-val kokettált, hűtlen lett. Ezért szerinte kemény büntetés jár, melyből a Nyugatnak is tanulnia kell. Azt gondolta, hogy ezután Oroszországot többet nem merik megalázni, és ezentúl tisztelni és félni fogják! Igaza van abban, hogy félni, de inkább gyűlölni fogják, ő fogja megjeleníteni Retteget Iván örökségét. Nehéz lesz a gyűlölet után újra „barátságosdit” játszani... Vagyis már oroszbarát kormányt nem tud állítani Kijevben?! Lehetséges scenáriók: két állam egy föderáció, vagyis lesz egy orosz és egy ukrán állam(rész), minden külön (közigazgatás, rendőrség stb.) és egy laza föderatív állam. Új

Dayton, Bosznia mintájára. Ebben az esetben nincs Oroszországhoz való csatlás (maximum Krím maradt Oroszország része), cserébe nemzetközi segítség lesz a felújításra, és fokozatos lesz a karanténból való kiengedés. Másik lehetőség hogy Újoroszország (Novorosszija) területét lehasítják, és Oroszországhoz csatolják (ez a jelenlegi Kelet-Ukrajnát, Donbaszt és a Fekete-tenger mellékét, Dél-Ukrajnát jelenti már Odessza nélkül). Ami megmarad Közép-Ukrajna és Nyugat-Ukrajna, az fogja alkotni az önálló Ukrajnát, de az semleges lesz, és nyugatos. Gazdaságilag egyik sem lesz erős, kiszolgáltatott lesz mind a kettő, az egyik Oroszországnak, míg a másik a Nyugatnak. Mivel már úgy tűnik, akár évekig is elhúzódhat a háború, ennek egyre kisebb az esélye, mert a sérelmek és a halottak száma egyre nő, a gyűlölet elharapózódott. Így akár egy számunkra ismeretlen forgatókönyv lapjait is írhatja a történelem, bár a geopolitikát ez sem fogja tudni meghaladni, akkor az pedig tűzszünetet fog eredményezni, vagy akár egy új világháború előszobáját.

Elhúzódó háború, energiahiány és az élelmezési válság

Ha elhúzódó állóháború lesz. Minden megváltozik a gyanakvás, bizalmatlanság magjai lesznek elvetve Közép-Európában, viszont geopolitikai értelemben felértékelődünk (mármint Magyarország). Az hogy gazdaságilag milyen kapcsolati hálónk lesz a centrumhoz, azt most még nehéz megmondani, az alárendelt szerep megmarad, de nagyban függ az EU, Amerika és Kína viszonyától (erőcentrumok hálójában leszünk). A legnagyobb kérdésünk az orosz gáz és orosz olaj: lesz, nem lesz, mi lesz? Az ellátás biztonságát szavatolni kell mind gazdaságilag, mind társadalmilag!

Ha az elhúzódó háború a Putyin-rendszer megszüntetésével ér véget, akár egy politikai káoszhoz, politikai feketelyukhoz vezethet Oroszországban, ami a világban további dominókat és politikai tabukat dönthet. Örmény–Azerbajdzsán, Közép-Ázsia, Távol-Kelet viszonylatban. Oroszország frusztrált lesz, az állam végleg lecsúszik a globális nagyhatalmi státusból a regionális hatalmak közé, ha ez történik: akkor ezt nyugodtan nevezhetjük zsákutcás geopolitikai fejlődésnek. A kínai sárkány karmai közé zuhan, ez az ölelkezés nem lesz egyenrangúak közötti... A frusztrált ember is veszélyes, a frusztrált állam még inkább, Nyugat pedig nem fogja jó szemmel nézni a barátkozást (Kína és Oroszország között)... Ez egy új hidegháború kezdete lehet!

A globális világgazdaság szerkezete visszavonhatatlanul meg fog változni, méghozzá igen drasztikusan, szállítói láncok átalakulnak, az energetikai szállítási útvonalak módosulnak. Mivel mi tranzitország vagyunk, kompország, lehet, hogy ez is átalakul majd? Az oktatásra, innovációra sokkal jobban oda kell figyelniünk (különben megindulunk a lejtőn)!

Az európai unió ilyen látványosan és gyorsan talán még nem döntött soha. Emlékezzünk a pandémiát nem tudta ilyen gyorsan kezelni, mint az orosz-

országi szankciókat, s egyre nagyobb ütemben folytatódik a fegyverszállítás Ukrajnába. Finnország és Svédország szinte napokon belül NATO-tag lesz. Vajon tudják, mit jelent ez önmagukra nézve, és mit idéznek elő saját állampolgárukra vonatkoztatva? Nem hiszem! Megbirkóznak a következő évek magas energiaáraival?! Egy válság kihívást is jelent, új, innovatív megoldásokat is magában hordozhat! De ha mégsem, akkor vajon látnak-e a politikán túlra, például látják-e a gazdasági válságot, ami lassan körbetekeri Európa testét, és egyre mélyebbre és mélyebbre vág a húsába, eurómilliárdok áramolnak ki a csövön számolatlanul, de ki fog fizetni, mert mindig fizetni kell valakiknek, valamikor? Idén szinte biztos az energiadrágulás mellett az élelmezési válság is, az élelmiszerárak megugranak, az ukrán gabona, étolaj, az orosz gabona mind hiányozni fognak, elsősorban Közép-Keleten és Észak-Afrikában jelenthet ez gondot. Újabb migránshullámot indíthat el, már megint egy eleve árdrágulással sújtott Európára, ahol így is az alsó középosztály menthetetlenül megindul a „lejtőn”. Mit jelenthet ez a politika világában: akár egy komoly átrendeződést is! Rohanunk az ismeretlenbe! Amerika pénzügyi befektetői fognak segíteni az eurón, Brüsszelen, majd ők mentik meg a válsággal küszködő gazdaságát? És ennek az lesz a megoldása, hogy a lakosságnak kell majd megfizetnie az árát, és látványosan csökkennek a jóléti kiadások! Éljen Milton Friedman! Lesznek még itt tüntetések, és új pártok születnek a semmiből! A háború nyertese egyértelműen az Egyesült Államok, mely a Föld gázpiacát és energiapiacát újraosztotta az embargó alatt, rátette kezét a stratégiai útvonalakra és a legfontosabb geopolitikai mezőkre! Úgy, hogy az egész Világnak és önmagának jó legyen! És Jó lett! Sajnos Putyin nem a saját kottájából játszott, hanem egy óriási átverés részese lett. Szegény oroszok, orosz emberek...

Még van egy játékos, aki nyertesként maradt a pókerasztalnál – nem, nem Oroszország, hanem Kína! Kínai sárkány: néz, számol, cselekszik, befektet, a dizőz, beelőz Mindenkit. Afrika jelentős részét felvásárolta, bekebelezte, ott megverte az USA-t. Amerika pedig igazából időt nyert, és maga alá gyűri, gyúrta az Uniót (alárendelt szerepre kényszeríti). És az igazi meccsre készül, mely még csak ezután fog kezdődni a romos, lerombolt Ukrajna és a gazdaságilag legyengült, megtépázott Oroszország után! Valaminek vége lesz, és a másik valami fog elkezdődni, ó szegény, naiv emberiség! És kik fognak nyerni végül? Meglepően a BIGTech-cégek, Elon Musk, Twitter, Mark Zuckerberg, Facebook, Google, Jeff Bezos, Amazon és az új globális elit; a transzhumán tervvel, de ez már egy másik szomorú történet, amit majd meg kell énekelni. „Van egy végtelen és önmagának abszolút Isten, teremt egy másik lényt: ha már teremti, miért ily távol önmagától? MERT nagyon távol vagyunk Istentől. Mintha nem is Embert akart volna teremteni, hanem a távolság tényét” (Szentkuthy Miklós: *Az egyetlen metafora felé*). Igen, talán soha nem voltunk ilyen távol Istentől, mint MOST! Ezt a távolságot viszont magunknak kell legyőzni közösen!

- Amerikai gyarmat lesz Európa? Bruno Maçães *Eurázsia hajnala* (2021) című könyvéről beszélgetés a szerzővel a portfólión, <https://www.portfolio.hu/global/20211012/amerikai-gyarmat-lesz-europa-veszelyes-jovot-josol-a-szakerto-504690>
- Brzezinski, Zbigniew: *A nagy sakktabla*. Budapest, 2018, Antall József Tudásközpont, 320.
- Crawford, Charles előadása Az ukrán-orosz halálkultuszról, https://charlescrawford.biz/2022/02/26/ukraine-russias-death-cult/?fbclid=IwAR0MxYkTSTON7wsQvRI_HwBitYqISXz3ly3ADNi0XTHj_UXFFHiGiUUz0N_Y&utm-source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_202203
- Csizmadia Norbert: *Eurázsia felemelkedése és a változó geopolitikai környezet* (2021).<https://novekedes.hu/mag/euraszia-felemelkedese-es-a-valtozo-geopolitikai-kornyezet>
- Dijkink, G.: *National Identity and Geopolitical Visions*. Routledge, 1996.
- Ferguson, N.: *Ist der Ferne Osten zum neuen Westen geworden?* (2016), [web:] <https://www.welt.de/kultur/literarischewelt/article116309504/Ist-der-Ferne-Osten-zum-neuen-Westen-geworden.html>
- Horváth Marcell – Boros Eszter: *Eurázsia felemelkedése: valós növekedési potenciál Európa számára* (2021), <https://www.google.hu/url?sa=t&rct=Fhorvath-marcell-boros-eszter-euraszia-felemelkedese-valos-novekedesi-potencial-europa-szamara.pdf>
- Kaplan, Robert D.: *A földrajz bosszúja*. Budapest, 2019, Antall József Tudásközpont, 329.
- Marshall, Tim: *A földrajz fogságában*. Budapest, 2016, Park kiadó, 345.
- Mező Ferenc: Eurázsia geopolitikája. Geográfus Doktoranduszok II. Országos Konferenciája, 1998, 263–273, ELTE TTK Földrajzi Tanszékcsoport.
- Mező Ferenc: *Brzezinski, Zbigniew (1997): The Geostrategy for Eurasia*. Foreign Affairs, Szept./Okt., 50–65, KLIÓ 1999/1, 12–16.
- Mező Ferenc: A Kaukázus a Szovjetunió felbomlása után, II. *Magyar Szemle*, 2000/9–10, 108–124.
- Mező Ferenc: *Politikai földrajz alapjai*. DE, 2003, Egyetemi jegyzet, 398.
- Mező Ferenc: Európa újrajzolása. In *Magyarság és Európa (Tegnap és ma)*. Szerk. Pallai L. Debrecen, 2006, 275–291.
- Mező Ferenc: A kapitalizmus ideológiája. *Politikatudományi Szemle*, 2007/3, 45–69.
- Mező Ferenc: A geopolitika formaváltozásai. *Valóság*, 2007/7, 87–106
- Mező Ferenc: A Kaukázus a Szovjetunió felbomlása után, I. *Magyar Szemle*, 2000/7–8, 9–106
- Mező Ferenc: BigTech-demokrácia és demográfiai válság az USA-ban. *Hitel*, 2021/7, 7–19
- Mező Ferenc: Afganisztán és a Vietnám-szindróma. *Hitel*, 2022/1, 72–80.
- Ukrajnai háború Putyin végének a kezdete, <https://www.welt.de/debatte/kommentare/plus237274987/Ukraine-Krieg-Der-Anfang-vom-Ende-des-Wladimir-Putin.html>
- Orosz ukrán invázió és 2008 Dél-Osszétia Grúzia invázió, <https://foreignpolicy.com/2022/02/22/russia-ukraine-invasion-georgia-2008-south-ossetia-tskhinvali/>
- Putyin elveszejtí Oroszországot, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2022-03-03/will-putin-lose-russia>
- Spykman, N. J.: *America's strategies in world politics: The United States and the balance of power*. New York, NJ, 1942, Harcourt, Brace and Company.
- Ó Tuathail, G.: *Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*. Minneapolis, 1996, University of Minnesota Press.